

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

**Specifika zpracování barevné modifikace
Warteggova kresebného testu u žen závislých
na alkoholu a jiných návykových látkách.**

Mgr. Martina Fořtová

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jana Kouřilová

České Budějovice 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

Anotace

Bakalářská práce mapuje charakteristické projevy žen s diagnózou závislosti v projektivní metodě Warteggova kresebného testu. Tento kresebný test informuje o struktuře osobnosti i o aktuálním prožívání, proto je vhodný a využívaný v terapii. Interpretace získaných výsledků se zaměřuje zejména na symbolickou výpověď obsahu kreseb, barevného pojetí, kresebného ztvárnění či postupu práce. Výsledky práce poskytují nejčastější projevy závislých žen v testu, které by bylo možné následně využít pro terapii.

Abstract

Bachelor thesis maps the characteristic symptoms of women with addict diagnosis in the projective method of drawing Wartegg's test. This drawing test informed of the structure of personality as well as actual experience, so it is appropriate and used in therapy. Interpretation of the results focuses on the symbolic language of drawings, color concepts of drawing and design work progress. The results give the most common manifestations of women addicts in the test, which could then be used for therapy.

Poděkování

Děkuji zejména své vedoucí práce Mgr. Janě Kouřilové za odborné vedení a podnětné komentáře při psaní této práce. Rovněž jsem velmi vděčná a děkuji všem zúčastněným respondentkám a též pracovištím, díky nimž byl realizován výzkum.

Obsah

1	ÚVOD	8
2	NÁVYKOVÉ CHOVÁNÍ A ZÁVISLOST	9
2.1	OBEČNÉ VYMEZENÍ	10
2.2	RIZIKOVÉ FAKTORY VZNIKU ZÁVISLOSTI.....	12
2.3	ŽENSKÁ ZÁVISLOST	14
2.3.1	<i>Specifika ženské závislosti .....</i>	<i>15</i>
3	OSOBNOST A ZÁVISLOST	17
3.1	OSOBNOST.....	17
3.2	SEBESYSTÉM, JÁSTVÍ.....	18
3.2.1	<i>Kognitivní, emocionální a konativní složka sebesystému .....</i>	<i>19</i>
3.2.2	<i>Seberealizace .....</i>	<i>20</i>
4	PROJEKTIVNÍ TECHNIKY.....	21
4.1	WARTEGGŮV KRESEBNÝ TEST	21
4.1.1	<i>Popis testu a jednotlivých čtverců .....</i>	<i>22</i>
5	PRAKTICKÁ ČÁST	25
5.1	CÍLE VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	25
5.2	METODY VÝZKUMU.....	25
5.3	POSTUP PŘI ZÍSKÁVÁNÍ DAT.....	26
5.4	CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU	26
5.5	ZPRACOVÁNÍ DAT A VÝSLEDKŮ	28
6	VÝSLEDKY.....	30
6.1	CHARAKTERISTIKA TESTŮ DLE UŽÍVANÉ NÁVYKOVÉ LÁTKY	30
6.1.1	<i>Skupina žen závislých na alkoholu .....</i>	<i>30</i>
6.1.2	<i>Skupina žen závislých na tvrdých drogách.....</i>	<i>31</i>
6.1.3	<i>Skupina žen závislá na vícero látkách.....</i>	<i>33</i>
6.2	BAREVNOST	34
6.3	MOTIVY KRESEB.....	35
6.4	VYUŽITÍ PROSTORU	37
6.5	POŘADÍ POLÍ.....	39
6.6	REAKCE NA VÝZVU.....	39
7	SOUHRN VÝZKUMNÉ STUDIE A DISKUZE.....	42
8	ZÁVĚR.....	47
9	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	48

10	SEZNAM PŘÍLOH	50
11	PŘÍLOHY	51

1 Úvod

V životě se běžně setkáváme s nejrůznějšími problémy či životními krizemi. Zrychlující se životní tempo, rozervaný životní styl i nevšimavá společnost jsou na zátěžové situace náročnější. Není divu, že vzhledem ke zvyšující se zátěži sáhne řada lidí po nejjednodušší cestě řešení, kterou jsou látky nahrazující pocit opojení a úlevy. Tyto prostředky jsou navíc samotnou společností často nabízeny. Od dětství se setkáváme s alkoholem jako běžnou součástí radostných rodinných oslav, sledujeme zvyšující se počet vykouřených cigaret blízkými v náročné situaci, vnímáme tzv. domácí samoléčbu analgetiky i při opakovaných bolestech apod.. S tolerancí vůči návykovým látkám se setkáme i v naší hluboké historii, kdy byly tyto látky nejprve využívány k rituálním obřadům a později se staly schvalovanou součástí výjimečných událostí.

Existuje řada faktorů podílejících se na vzniku závislosti, které často působí v interakci. Ve své práci bych se ráda orientovala na jednu konkrétní skupinu, a to na faktor osobnostní struktury postiženého. Pro pozorování využiji kresebnou projektivní techniku, která je zaměřena na strukturu osobnosti, její vlastnosti a funkce, ale též poskytuje informace o aktuálním prožívání.

Cílem práce je detekce významných a charakteristických projevů specifické skupiny žen s diagnózou závislosti v rámci projektivního testu. Práce má tedy deskriptivní charakter, přičemž zjištěné charakteristické projevy v testu se v závěru pokusím dát do souvislosti právě s diagnózou závislosti. Nabídnuty budou i možné interpretace výsledků.

2 Návykové chování a závislost

Návykové chování již dávno není doménou mužů. Naopak. Čísla a statistiky hovoří jasně. Během posledního půlstoletí došlo k významnému zvýšení počtu závislých žen. Ústav zdravotnických informací a statistiky ČRⁱ zpracoval zdravotnickou statistiku uživatelů alkoholu a jiných drog od roku 1959 do roku 2008. Za období 1992-2008 ze statistiky vyplývá 2krát vyšší užívání alkoholu i ostatních psychoaktivních látek mužů oproti ženám. V předcházejícím údobí šlo o čtyřnásobně vyšší převahu abúzuⁱⁱ mužů.

Statistiky pojednávají pouze o evidovaných jedincích s diagnózou závislosti. Společností je však závislost relativně tolerována nebo spíše přehlížena. Řada jedinců nacházejících se v různém stupni závislosti může, díky této společenské lhostejnosti, celkem bez problémů fungovat v rámci běžného života. Cohen /2002/ uvádí, že specialisté zabývající se alkoholismem rozlišují tři typy pijanů. Sociální, problémový a závislý pijan. V případě závislého pijana jde o diagnózu závislosti dle MKN-10ⁱⁱⁱ. Problémový pijan začíná mít v důsledku svého pití zdravotní či sociální problémy. Následný rozvoj závislosti záleží na faktu, zdali si jedinec přizná, že problémy souvisí právě s pijáctvím. K třetímu typu pijícího jedince patří většina lidí, kteří pijí. Jde o pití v určitých mezích, které nepřináší problémy, jež by jedince přivedli k lékaři.

Skutečná čísla závislých jedinců můžeme pouze odhadovat například na základě údajů ČSÚ^{iv}, který uvádí zvyšující se tendenci spotřeby víceprocentních lihovin a vína na jednoho člověka za rok.

ⁱ ÚZIS ČR

ⁱⁱ Abúzus: nadměrné používání psychotropních nebo toxických látek

ⁱⁱⁱ Mezinárodní klasifikace nemocí, desátá revize

^{iv} Český statistický úřad

Další náповědou pro odhad možných závislých jedinců ve společnosti je zpráva z roku 2011, kterou vydal UNODC^v, jež Českou republiku uvádí jako zemi s vysokou spotřebou amfetaminových stimulantů, extáze a konopí.

Dle Řehana /1994/ významně přispěl k pojetí závislosti jako nemoci, konkrétně závislosti na alkoholu, americký psychiatr E. M. Jellinek. Popsal klinický obraz nemoci na základě 43 symptomů, jež rozčlenil do 4 fází: počáteční, varovné, rozchodné a konečné stadium. Přesto stále přetrvává k závislosti laxní přístup široké veřejnosti i odborníků z oblasti zdravotnictví. Na základě tohoto přístupu společnosti k návykovému chování dochází zbytečně k širším i celospolečenským následkům, které by mohli být podchyceny v počátečních stádiích rozvoje závislosti.

2.1 Obecné vymezení

Současná Mezinárodní klasifikace nemocí^{vi} závislost vřazuje do kategorie Duševní poruchy a poruchy chování vyvolané účinkem psychoaktivních látek. Dále specifikuje závislost jako: *„soubor behaviorálních, kognitivních a fyziologických stavů, který se vyvíjí po opakovaném užití substance a který typicky zahrnuje silné přání užít drogu, porušené ovládání při jejím užívání, přetrvávající užívání této drogy i přes škodlivé následky, priorita v užívání drogy před ostatními aktivitami a závazky, zvýšená tolerance pro drogu a někdy somatický odvykací stav.“*

Definice závislosti mohou být různé. Obdobně vymezené příznaky závislosti uvádí též Americká psychiatrická asociace^{vii}.

---

^v United Nations Office on Drugs and Crime, úřad OSN

^{vi} MKN-10

^{vii} DSM-IV

Pro stanovení diagnózy je určující u obou uvedených škál, objeví-li se u jedince v období 12 měsíců tři a více uvedených příznaků.

Z definice vyplývá, že závislostí je psychická a fyzická vazba jedince na drogu či jinou psychoaktivní látku. Pro tento stav závislosti je typické tzv. bažení neboli craving. Jedná se o psychický stav vyznačující se touhou po látce, kterou jedinec zakusil. Typické jsou též fyzické projevy jako je pocení, zvýšení krevního tlaku, slinění, atd.. Jedná se o celkový tlak organismu, který způsobí, že jedinec pro potřebnou úlevu a harmonizaci opět po dané látce sáhne. Zvládnutí stavu bažení je důležité, dle Nešpora /1999/, pro zvládnutí samotné závislosti, přičemž nejrizikovějšími momenty jsou zejména počátek abstinence, možná recidiva, ale též okamžiky, kdy je návyková látka v dosahu.

Návyková látka je pro závislého jedince tzv. „náhradní potřebou“, která zastupuje obvykle jiný významný objekt či fakt. Návykové chování zároveň pravděpodobně souvisí i se sníženou schopností fantazijního zpracování. Výsledkem je, že jedinec opomíjí svoji sníženou schopnost snění při vypořádání se s původní potřebou a využívá jednodušší cesty prostřednictvím náhradního uspokojení. Pravděpodobný nedostatek představ u toxikomanů dle Bergereta /1995/ souvisí s nedořešeným tzv. oidipovským komplexem, kdy jedinec své incestní představy blokuje a tím neumožňuje přeměnu přirozeného agresivního pudu k efektivnějším vztahům s druhými.

Neexistuje žádná stoprocentně zaručená léčba závislosti ani lék, a to na základě faktu, že není dosud zcela jasné, jak dochází ke vzniku návykového chování, proč někteří jedinci podlehnou a jiní ačkoliv užívají návykové látky zůstávají vůči závislosti imunními. „*Příčiny toho, proč u některých lidí vzniká závislost na alkoholu a jiní pijí bez problémů celý život, mohou být jednak vnitřní (psychologické, biologické), jednak vnější (sociální).*“ /Heller, Pecinovská, 1996, s. 15/ .

Řehan /1994/ dělí teorie vzniku a vývoje návykového chování obdobně. Biologické teorie se snaží nalézt biologicky podmíněné dispozice pro vznik závislosti, sledují tedy např. genetiku, CNS, játra, enzymy, atd.. Sociologické teorie přesouvají svůj zájem na společnost, zejména na problémy ústící právě ve vznik závislosti. A psychologické teorie se zaměřují na osobnost závislého, zejména na sebeuvědomování, seberealizační tendence, ale i na způsoby zvládání tenze, apod..

Na základní faktory vzniku závislosti navazují dle Hellera a Pecinovské /1996/ tzv. průběhové mechanismy. Jde o vznik a opakování situací, ve kterých došlo k požití návykové látky a k následné úlevě. Dalším důležitým průvodním mechanismem je nedostupnost jiného alternativního způsobu řešení.

Rozvoj závislosti pak dále závisí na změně tolerance a kontroly organismu vůči droze. Nešpor /2011/ charakterizuje toleranci k účinku látky jako neustále se zvyšující spotřebované množství látky s takovým účinkem na organismus, jež byl dříve vyvolán mnohem menším množstvím látky. Podstatnou roli zde hraje schopnost organismu odbourávání dané látky a též zralost CNS. Vedle snižující se tolerance vůči návykové látce hodnotí řada odborníků za znak rozvíjející se závislosti narušení, snížení až ztrátu kontroly vlastního jednání a chování ve spojitosti s návykovou látkou.

2.2 Rizikové faktory vzniku závislosti

Závislost se vyvine rychleji, má-li jedinec náležité vrozené dispozice. Existují například geny, které v mozku kontrolují receptory způsobující příjemný pocit, u lidí s diagnózou závislosti jsou tyto geny často defektní. *„Výsledky mnoha výzkumů nasvědčují, že genetické vlohy mohou být určitým predisponujícím faktorem vzniku závislosti na alkoholu.“* /Edwards, 2004, s.69/. Stejný autor uvádí, že riziko vzniku

závislosti bylo o 86 % vyšší u jedinců z rodin, kde se závislost objevila již v minulosti u rodičů. Pravděpodobnou úlohu zde hraje genetika, ale také sociální učení.

Další faktor rychlejšího rozvoje závislosti je rané seznámení se s návykovou látkou. V odborné literatuře se můžeme setkat s míněním, že mladiství často experimentují s různými návykovými látkami již v brzkém věku. Získávají tak určitou zkušenost. Převážně jde opravdu jen o způsob zahánění nudy, dokázání si důležitosti, vymezení se, apod. Velmi důležitá, z hlediska možnosti pozdějšího rozvoje závislosti, se zdá být právě už samotná zkušenost s návykovou látkou, kterou si mladiství přenáší a je možné, že ji využijí v budoucnu v náročné životní situaci.

Neméně důležité pro rozvoj návykového chování je také druh a způsob aplikace drogy. Heller a Pecinovská /1996/ uvádějí 60% až 80% odhad vývoje závislosti v důsledku užívání drog oproti 10% riziku u alkoholu.

Jedním z dalších významných rizikových faktorů při vzniku závislosti je míra schopnosti jedince kompenzace nepříjemných stavů. Jedná se o možnosti nápravy, úlevy od zklamání, nepříjemných tlaků a bolesti, atd.. Tyto zátěžové situace každý z nás řeší různými zdravými a nezdravými způsoby. Jednu z variant úlevy nabízejí též návykové látky. Prostřednictvím drogy lze poměrně rychle docílit kýženého pocitu uvolnění. Pokud se jedná o jednu z řady možností doplňující kompenzační schopnosti, neměl by nastat problém. Jedná-li se však o náhražku nedostatečných kompenzačních schopností, jde o rizikový faktor rozvoje závislosti.

2.3 Ženská závislost

Postoj společnosti k ženské závislosti zůstává stále méně tolerantní oproti mužům. Heller a Pecinovská /1996/ vysvětlují rozdílný přístup k závislosti mužů a žen historickými souvislostmi. Vztah k mužské závislosti je dle autorů určen kultem boha Dionýsa, který opravňoval lid jednou ročně k oslavám a vytrhnutí se z každodenních starostí. Tato tolerovaná opilost postupně přešla do každodenního života. Zatímco ženská závislost je spojována s čarodějnictvím a vytržením se z reality prostřednictvím halucinogenních látek. V této spojitosti byla žena spojována s ďáblem. Obdobně je žena s hříchem spojována již od dob Evy a tento postoj přetrvává dodnes tím, že společnost je méně tolerantní k selhání ženy.

Nižší tolerance k ženské závislosti zajisté souvisí i se závažnějšími dopady na rodinný systém. Ženy tedy svoji závislost častěji skrývají, pijí tajně. Okolí si všimne a zareaguje často opožděně, kdy už jsou následky poměrně značné.

Již bylo uvedeno, že se v poslední době zvýšil počet evidovaných závislých žen. Nešpor 2011 uvádí jako možný faktor nárůstu počtu závislých žen současný trend sbližování životního stylu žen a mužů. Ženy na sebe přebírají nové a nové kompetence, nadále však na ženách zůstává řada dřívějších povinností, které jsou společností stále vyžadovány. Žena se tak ocitá pod zvýšeným tlakem na svoji osobnost. Často pak po droze sáhne jako po prostředku uvolnění či rozšíření svých schopností. V souvislosti ÚZIS ČR uvádí jako rizikovou skupinu s nadměrným pitím vysokoškolsky vzdělané ženy s vyšším příjmem.

Neméně významný je jistě fakt současné vyšší dostupnosti alkoholu a návykových látek pro ženy. Ženská emancipace přinesla velké změny náhledu na postavení ženy ve společnosti. Vznikla řada podniků nabízejících tzv. dámské pití, tedy nejrůznější míchané nápoje.

Zároveň určitý podíl může mít reklama nabízející návykové látky, která je častěji směřována právě na ženy.

Jde tedy pravděpodobně o souhru faktorů, jež se projevily ve zvyšujících se statistikách ženské závislosti.

2.3.1 Specifika ženské závislosti

Zpočátku bylo na závislost nahlíženo asexuálně. Tedy ženské i mužské návykové chování bylo hodnoceno stejně. Postupně se hromadily poznatky přesvědčující o faktu, že ženské návykové problémy se od mužských odlišují v řadě momentů.

Trávníčková /2011, s. 5/ uvádí: *„Pro rozvoj závislosti je u žen typická potřeba osobního úniku. U žen, více než u mužů, se na vzniku závislosti podílejí problémy v rodině a v partnerských vztazích.“* Závislost se u žen často začíná rozvíjet právě po vstupu do manželství, zatímco u mužů vznikala závislost dříve často vstupem na vojnu, dnes spíše deziluzí ze zaměstnání. Tento faktor rodinné či partnerské situace je pro ženskou závislost důležitý i pro následný průběh léčby. Pokud při terapii spolupracuje rodina závislé ženy, výsledky jsou příznivější.

Dle Nešpora /2011/ patří mezi nejvýznamnější rozdíly následující.

Vzhledem k odlišné tělesné a hormonální konstituci působí návykové látky na ženský organismus mnohem silněji než na muže. V důsledku nižší odolnosti ženského organismu vůči návykovým látkám dochází k mnohem dřívějšímu nástupu zdravotních problémů. Přičemž vyplývající psychické problémy spadají mnohem častěji do oblasti úzkostných stavů a depresí nežli do poruch osobnosti, které jsou významnější u skupiny mužů.

Ze sociálního hlediska ženám více záleží na názoru okolí, díky čemuž často pijí osamoceně a v utajení. Trestná činnost, která je častým přidruženým jevem v případě mužů, je u žen méně častá.

Z terapeutického hlediska je výhodnější, že ženy se dokáží lépe přeorientovat na zdravý životní styl a též mají silnější pud sebezáchovy. Negativně může naopak působit fakt, že ženy jsou méně schopné relaxovat a i společnost je k relaxaci žen méně tolerantní nežli k mužům.

Rozdíly jsou patrné i v procesu léčby. Heller a Pecinovská /1996/ uvádějí vyšší počáteční neochotu v nutnost léčebného procesu žen nežli mužů. Následné přijetí, náhled nemoci a nutnost abstinence je naopak lépe přijímána ženami. Ženy však často potřebují delší léčebný program, ale zároveň jsou ochotny investovat do následných doléčovacích programů.

3 Osobnost a závislost

V této kapitole bych ráda nastínila problematiku osobnosti a osobnostních struktur souvisejících s možnými dispozicemi pro návykové chování. Řehan /1994/ uvádí, že řada psychologických teorií se pokoušela o nalezení a definování tzv. „toxikomanské či závislé“ osobnosti, která by jedince zatěžovala sklonem k abúzu a následné závislosti. Byly prováděny výzkumy, které však nepřinesly jednoznačně prokazatelné výsledky.

Nezávisle na kritice zejména z řad farmakologů a sociologů je přesto možné, že dle psychologického přístupu existuje určité společné uspořádání struktury osobnosti vyskytující se u závislých jedinců. Nešpor /1995/ uvádí, že mezi uživateli drog je řada jedinců vykazující poruchy osobnosti a chování. Následně dochází k závěru, že pro chování a případnou závislost se psychicky zralá a harmonická skladba osobnosti jeví jako velmi podstatná.

3.1 Osobnost

Definice osobnosti v současné odborné psychologické literatuře není jednotná. Současný přístup psychologie k osobnosti je dle Říčana /2006/ charakterizován trojím náhledem. Osobnost je chápána ve smyslu osobitosti, tedy odlišnosti od ostatních. Dále je vymezována jako ucelený systém či struktura a pro třetí přístup je charakteristická přímá aktivita a spoluutváření vlastního života.

Myslím, že všechny tři výklady pojmu osobnost souvisejí i s tématem závislosti. První přístup charakterizuje osobnost vzájemnými odlišnostmi mezi jedinci. Spadají sem rozdíly výkonových i motivačních složek, silné a slabé stránky, uvědomění si možnosti vedení svého vlastního života, atd.. Vše co bylo jmenováno, se odráží do chování a způsobu životního stylu jedince. Proto lze jistě usuzovat v momentě selhávání některých složek o možných komplikacích v rámci jedincova života.

Druhý přístup chápající osobnost jako ucelenou strukturu je důležitý ve smyslu integrity systému. Čím větší nesoulad celého systému, tím větší nesnáze musí daný jedinec překonávat.

Třetí přístup vymezující osobnost nejen jako aktivního tvůrce vlastní životní cesty, ale též jako spolupůsobitele na ubírání se celé společnosti, v současnosti nesplňuje řada lidí, neboť se spíše nechává unášet proudem dění.

Každá osobnost funguje na úrovni duševní, fyzické a prostřednictvím chování. Tyto tři úrovně by měly být u funkční integrované osobnosti ve vzájemné rovnováze. Dle Bergereta /1995/ je u jakéhokoliv závislého postavení převažující rovina chování. Zejména je typický posun od roviny duševní. Ale i tělesná stránka je opomíjena, slouží závislému pouze jako prostředek chování.

„Tradiční psychologie osobnosti rozlišuje většinou 5 až 7 dílčích složek osobnosti. Jsou to: stavba těla, temperament, schopnosti, motivace, charakter, jáství, životní dráha.“ /Smékal, str.63/. Dále budou objasněny jen složky, které souvisejí s tématem práce a jsou podstatné pro následující praktickou část.

3.2 Sebesystém, jáství

Nešpor /2011/ uvádí mimo jiné jako důležitý nástroj změny v léčbě návykových nemocí dobré vnímání sebe i okolí, neboť sebeuvědomění usnadňuje sebepoznání a pochopení svých emocí. Tím je otevřena možnost sdílení svých pocitů a usnadňuje i možnost sebeovládání.

Jedna z možných definic sebepojetí zní následovně. „V psychologii označujeme tímto pojmem souhrn představ, hodnotících soudů, které člověk o sobě chová.“ /Blatný a Plháková, 2003, s.92/. Dále tito autoři považují sebepojetí jako výsledek interakce jedince se světem, tedy jako výsledek sociálního učení.

Výrost a Slaměník /2008/ pojmají vědomí vlastního já, neboli jáskou zkušenost, jako zážitek vlastní jedinečnosti a neopakovatelnosti, ale i zároveň pocit blízkosti k ostatním lidem. Tento vztah k sobě samému má svoji vlastní minulost, přítomnost i budoucnost. Projevuje se do každého cíleného chování jedince, v němž se zapojuje i jeho vůle. Do sebepojetí je tedy zahrnut obraz sebe sama i aktivní činitel poznávání. Aktivní já je důležité zejména pro seberegulaci. Jeho náplní je vnímat, hodnotit, rozhodnout a jednat.

3.2.1 Kognitivní, emocionální a konativní složka sebesystému

Pro lepší orientaci se složky sebesystém člení do oblasti poznávání, prožívání a chování.

Kognitivní složku zastupují veškeré poznatky, které jedinec získává v rámci vnímání sebe sama, ale i v interakci s okolím. Jedinec si prostřednictvím této složky vytváří určitá schémata, na základě kterých filtruje a třídí další přicházející informace.

Sebehodnocení je emočním hodnocením sebe sama a je jednou z důležitých složek sebepojetí. Jestliže sebepojetí je výsledkem sociálního učení, pak sebehodnocení je výsledkem sociálního srovnávání a sebezposouzení. Velmi důležitou roli pro rozvoj sebehodnocení pak hrají tzv. významní blízcí, kteří na základě reakcí vůči danému jedinci pomáhají vytvářet pozitivní či negativní sebepojetí a zejména sebehodnocení. S negativním vlivem rané zkušenosti a případným rozvojem závislosti souvisí například tato statistika. „Padesát devět procent žen a třicet procent mužů ve vzorku hospitalizovaných alkoholiků podalo zprávu o týrání nebo sexuálním zneužívání v dětském věku.“ /Kindle a kol. in Cohen, 2002, s. 30./.

Konativní složkou sebesystému, která má vliv na jednání a chování jedince je míněna seberegulace. Výrost a Slaměník /2008/

charakterizují seberegulaci jako tendenci chovat se a jednat v souvislosti s kognitivní a emocionální složkou sebesystému, tedy na základě sebepojetí a sebehodnocení. Prostřednictvím seberegulace, dle autorů, neustále často nevědomě dotváříme a potvrzujeme si svůj sebeobraz a sebehodnocení a zároveň se snažíme o určitou cílenou sebe prezentaci okolí. Z čehož vyplývají nejrozličnější sebeomezení i určitá kázeň ve svém projevu a chování. Na seberegulaci má dle Nešpora /2011/ mimo jiné vliv i únava, stres, zátěžové životní situace a s nimi související silné emoce, samota, atd.. Návyková látka vyvolávající bažení významně snižuje sebeovládání, a to nejen u závislých jedinců. Autor doporučuje pro zlepšení sebeovládání následující možnosti: nepřetěžovat se, mít dostatek odpočinku, nebýt příliš přísný v nárocích na sebeovládání a též svěřovat se s možnými problémy.

3.2.2 Seberealizace

Seberealizaci či sebeaktualizaci většina autorů považuje jako vývojový proces. Tedy stále pokračující nikdy nekončící proces, jehož hlavní náplní je potřeba uplatňovat a rozvíjet své vlohy a schopnosti. Neexistuje konečný stav, neboť stále je možnost dalšího rozvoje. Jedná se o potřebu, které je nejvýše na Maslowově pyramidě potřeb.

K základním charakteristikám sebeaktualizujících jedinců patří: samostatnost, ale též sociabilita, autenticita, vysoká míra frustrační tolerance, citová zralost, realistická představa o sobě a realistické vnímání reality a řada dalších.

Skála /1988/ uvádí za časté vlastnosti závislých osob: úzkostlivost, citovou nezralost, malou psychickou odolnost vůči neúspěchu, pocit osamění, sebepodceňování, atd. Je tedy možné uvažovat, že závislí jedinci budou též vykazovat nižší míru sebeaktualizace.

4 Projektivní techniky

Projektivní techniky patří mezi testové metody, jež konfrontují jedince s podnětem či situací, která není zcela definovaná a umožňuje jedinci reagovat podle toho, co mu tato situace připomíná. Předpokládá se, že specifická reakce subjektu odpovídá jeho osobnosti a lze tedy vyvozovat diagnostické úsudky tímto směrem /Urban in Šípek, 2000/.

V poradenské praxi jsou často využívány obvykle jako součást či doplněk testové baterie. Jejich velkou výhodou je, že mohou poskytnout řadu komplexních informací o osobnosti a její dynamice. Kritizovány jsou pro nízkou validitu a také pro potřebu značné zkušenosti s projekčními testy a vlastním sebepoznáním, aby bylo zamezeno projíkování vlastních postojů a fantazií.

Jejich značná diverzita umožňuje použití u všech věkových skupin i u řady handicapů, kde by jiné testy neuspěly.

4.1 *Warteggův kresebný test*

Jedná se o grafický, dokreslovací test, který spadá do skupiny projekčních technik. Využívá se pro hodnocení osobnostní struktury a kreativity. Díky testu mohou být posuzovány stálé psychické komponenty i momentální stavy duše. Autorem je rakousko-německý psycholog Ehrig Wartegg. Původní pojmenování testu zní: „Wartegg-Zeichen-Test“, zkráceně WZT. V české praxi se většinou nevyužívá dle původních hodnotících kritérií, ale zaměřuje se více na obsahovou analýzu a symbolický význam. V praktické části je pracováno s barevnou modifikací WZT, kde je do interpretace testu zapracována též barevná symbolika. Tato modifikace je využívána zejména při diagnostikování dětí, ale též je vhodným kontrolním materiálem při terapii.

4.1.1 Popis testu a jednotlivých čtverců

Testový materiál tvoří arch papíru s předtištěným vzorem osmi černě ohraničených čtverců o velikosti 4 x 4 cm. Každý čtverec obsahuje nějaký započatý podnět, který vybízí k dokreslení.

Uvádím souhrnný popis jednotlivých polí, kde je zahrnut popis znaku, Warteggova charakteristika znaku, archetypu a jeho významu a také je uveden Bronnimannův význam pořadí. Informace pro stručnou charakteristiku testu byly získány ze skript E. Vetterové /1994/ a neoficiálního překladu E. Wartegga /1953/ .

1. První čtverec obsahuje **bod**. Nese symbolický obsah začátku, středu, okamžiku a nastoluje tím problém sebenalezení či centrování. Odpovědí může být sebejistota i rozvrácenost. Přednostně zpracovaný vypovídá o sebedůvěře až samolibosti, dobré adaptaci. Zpracování na závěr testu vypovídá o opačných kvalitách jako porušené sebevědomí, uzavřenost, labilita, atd.
2. **Vlnovka** symbolizuje začátek života, vzrušení dávající nebo ohrožující život, přizpůsobení. Nese problém efektivity a kontaktu. Odpovídáno je vznětlivostí – otupělostí, citovostí – studeností, otevřeností – zdrženlivostí. Přednostnímu zpracování odpovídá: zdůraznění citů, intenzivní kontakt k okolí či afektivní adaptace. Potlačení citů, chlad, strach před vlastním citovým světem pak souvisí se zpracováním čtverce na konec.
3. Ve třetím čtverci jsou **stupňující čáry stejných rozestupů**. Symbolizují vzestup, šířku i hloubku. Nastolují tak problém snahy, plynulosti, intenční dimenze. Reakcí je ctižádost, vytrvalost, ale i váhavost, depresivnost. Upřednostňování souvisí se ctižádostí, sebedůvěrou, aktivitou a naopak řešení nakonec přináší nejistotu, zdrženlivost, málo aktivní přístup.

4. Čtvrtou výzvu tvoří **malý černý čtverec**, jehož symbolickým významem je ohrožení, temnota, strach, vina, smrt. Řešeným problémem je nevědomí, pozice strachu, nátlaku a viny. Odpovědí je uvědomělá – neuvědomělá, silná – ohrožená či realistická – fantastická reakce. Pokud je předně zpracován, vypovídá o řízné energii, aktivním překonávání odporu, otevřenosti. Na opačném konci v pořadí svědčí o strachu, potlačení či vyhýbání.
5. **Proti sobě ležící podélná a příčná čára** je obsahem pátého čtverce. Symbolizuje protiklad jako odpor, prosazení. Řeší vitalitu a řízení vůlí. Odpovědí je pak aktivnost – pasivnost či rozhodnost – nerozhodnost. Přednostní zpracování svědčí o silné vnitřní dynamice až agresi, o potížích s adaptací. Naopak řešení na konec odpovídá přizpůsobení, potlačení dynamického úsilí, neproblematické či potlačované afektivitě.
6. Šestým znakem je nespojená **vodorovná a svislá čára** symbolizující protiklad jako oddělenost, rozčleněnost. Problémem je integrace, racionální řízení a odpovědí je pak integrovanost – neintegrovanost či racionálnost – naivní difusivnost. Pokud je přednostně řešen, jde o racionalismus, malou pohyblivost spojenou s vnitřním neklidem. Řešení ke konci svědčí o emocionálnosti, dobré afektivní adaptaci.
7. Sedmý čtverec tvoří **tečky seskupené do půlkruhu**. Symbolizují cítění a zjemnění. Řeší senzibilitu, oddanost, vkus a takt. Odpovědí je citovost - hrubost, odhodlanost k oddanosti – perverznost. Přednostně jej zpracovává jedinec senzibilní až přecitlivělý, odevzdaný, introverzní. Řešení na konec vypovídá o přizpůsobivosti, realizmus či potlačení senzibility.
8. Osmým stimulem je **oblouk** symbolizující vazbu, ochranu, harmonii. Řeší problém citového založení a vyrovnanosti. Odpovědí je schopnost vazby – zatvrzelost, zralost – infantilnost,

harmoničnost – disharmoničnost. Přednostní zpracování odpovídá normální schopnosti vazby. V opačném případě jde o sníženou schopnost vazby, izolaci, touhu po samostatnosti.

5 Praktická část

5.1 Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Výzkum byl zacílen na vyhledání společných charakteristik, typických projevů a dalších významných jevů objevujících se ve zpracování barevné modifikace WZT u získané skupiny žen s diagnózou závislosti. Proto byla pro tuto práci stanovena jedna hlavní výzkumná otázka, zahrnující řadu podotázek.

Jak budou zpracovávat ženy s diagnózou závislosti barevnou modifikaci Warteggova kresebného testu?

1. Vyskytne se určité typické zpracování některého z polí? /Bude některé z polí ve většině upřednostňované v postupu práce, či více propracované, vyčnívající, apod.? /
2. Pole vyžadující napjatou volbu řešení budou odsunuty v pořadí kreslení? / Napjatá volba řešení se vyskytuje např. u čtverce č. 5, kde jsou výzvou dvě nespojené na sebe směřující linie či u čtverce č.6, kde jsou opět dvě nespojené linie a jde o rozhodnutí, zda dojde k spojení nebo rozdělení. /
3. Objeví se v kresbě samotné nereálné prvky či neobvyklá barevnost?

5.2 Metody výzkumu

Pro výzkum byla využita metoda Barevné modifikace Warteggova kresebného testu. Základem byl standardní záznamový arch, kde je předtištěno 8 polí o velikosti 4 x 4 cm. V každém z polí je započata kresba a úkolem testovaných je dokreslit tato pole. K dispozici je sada 24 pastelek a tužka. Při dokreslování polí mohou postupovat dle svého uvážení, je však nutné vždy po dokreslení pole pojmenovat a zapsat číslo pořadí, ve kterém bylo pole dokresleno. Na závěr každý

sám za sebe označí pole, které se mu jeví jako nejhezčí a naopak nejnepovedenější.

5.3 Postup při získávání dat

Pro spolupráci při získávání respondentů pro WZT byla oslovena většina hlavních zařízení zabývajících se léčbou závislosti žen. Osloveny byly tudíž psychiatrické léčebny, léčebná zařízení, nemocnice, atd.. Vstřícná odezva byla minimální, proto byla následně oslovena i doléčovací centra. Nakonec se podařilo získat dvě psychiatrické léčebny a jedno doléčovací centrum, které souhlasilo s dlouhodobější spoluprací.

Zadání testu probíhalo dle podmínek daných zařízeními. Jedna z léčeben umožnila přímý přístup do skupiny závislých žen a tedy i mé osobní zadání testu skupině. Druhá léčebna souhlasila se spoluprací, nicméně si nepřála cizí zásah do chodu pracoviště a test byl tudíž zadán proškoleným personálem. Pokud se jedná o doléčovací centrum, zde souhlasila s pomocí při sbírání dat místní arteterapeutka, která test zadala ženám, které se postupně v zařízení vyskytly.

5.4 Charakteristika výzkumného souboru

S výzkumem souhlasily dvě psychiatrické léčebny zaměřující se na léčbu závislosti žen a jedno doléčovací centrum. Prostřednictvím pomoci těchto zařízení a samozřejmě se souhlasem jejich patientek se podařilo získat 38 respondentek. Ne všechny získané testy byly bohužel použitelné pro výzkum. Vyřazeny byly testy, u kterých chybělo označení pořadí dokreslených čtverců či bylo vynecháno pojmenování. Jedná se o prvky testu, které jsou dále sledovány a hodnoceny, proto nemohly být testy vřazeny do výsledného vzorku. Výsledný soubor tedy čítá 35 vyhotovených testů.

Testy byly roztrženy do tří hlavních skupin dle užívané návykové látky. V tabulce č. 1 je uvedeno toto rozložení a zároveň věkové zastoupení.

Rozčlenění skupiny dle druhu návykové látky se zdálo příhodné, a to na základě účinku užívané látky na lidský organismus, který se pravděpodobně projeví v následném vnímání světa. Ačkoliv jsou všechny zúčastněné ženy již v léčbě, nacházejí se v různých fázích léčby a v testu by se mohly projevit odlišnosti způsobené právě druhem užívané látky.

Výzkumný vzorek			
	Alkohol	Tvrde drogy ^{viii}	Kombinace látek ^{ix}
Adolescence 15 – 20 let	0	4	0
Mladá dospělost 20 – 30 let	2	3	6
Střední dospělost 30 – 45 let	7	3	1
Zralá dospělost 45 – 60 let	9	0	0
Celkem	18	10	7
	35		

Tabulka č.1 - Výzkumný vzorek

---

^{viii} např. pervitin, LSD, heroin

^{ix} polymorfní abusus= užívání více druhů návykových látek

5.5 Zpracování dat a výsledků

Přesný vyhodnocovací postup WZT je nejednotný. Existují rozdílná pojetí vyhodnocování. Samotný E. Wartegg poskytl několik alternativ. Kritéria vyhodnocování WZT v této práci jsou tedy syntézou vícero autorů.

Především je preferován přístup autorky barevné modifikace WZT, Evy Vetterové. Pozornost je tedy věnována zejména barevné, obsahové a prostorové symbolice. Jde tedy o zmapování způsobu, jak ženy z výzkumné skupiny zacházejí s barvou, zda využívají širokou paletu barev nebo výtvarný projev redukují na kresbu tužkou. Dále je sledováno, jak je využíván prostor jednotlivých čtverců. Zda je dokreslena výzva a výsledkem je samotný objekt či je pracováno s celou vymezenou plochou, jsou dokreslovány souvislosti, čímž je vytvořen konkrétní prostor. U hodnocení motivů je pozornost věnována rozmanitosti volených motivů, z jakých oblastí /rostliny, věci, zvířata,.../ ženy nejčastěji vybírají a také, zda dochází k opakované volbě motivu v rámci testu i celého vzorku.

Kritérium pořadí zaznamenává, v jakém sledu ženy dokreslují čtverce s výzvami. Tato hodnotící část byla vřazena na základě diagnostického významu uváděného Brönnimannem, kdy čtverce dokreslené v první trojici vypovídají o aktuálně řešených problémech, zatímco poslední trojice dokreslených čtverců poukazuje na nejvíce potlačované problémy.

Mapována je též reakce na výzvu, která je součástí již původní verze WZT a odráží ontogenetický vývoj v kresbě. Jde tedy o pozorování, jakým způsobem je využit neboli dokreslen nabízený podnět. Například zda je zcela opomenut, stereotypně opakován, překryt kresbou, apod.. V neposlední řadě byla pozornost věnována také označení povedených a nepovedených polí. Význam tohoto prvku

se mi v odborné literatuře nepodařilo dohledat, přesto jej považuji jako vypovídající součást testu a bude mu tedy věnována pozornost.

Získaná data byla zpracována prostřednictvím kvalitativní analýzy. Výsledky byly shrnuty do tabulek, grafů a následně došlo k procentuálnímu vyčíslení. Pozorovány byly jednotlivé testy, jednotlivá pole, celý soubor a i podsoubory navzájem mezi sebou.

6 Výsledky

Na základě kritérií stanovených v předešlé kapitole došlo k hodnocení získaného souboru testů a byly zjištěny určité znaky a charakteristiky. V této kapitole jsou shrnuty zjištěné údaje. Nejprve jsou stručně charakterizovány jednotlivé podskupiny získaného vzorku a následně jsou postupně u celého vzorku popsány pozorovaná kritéria.

6.1 Charakteristika testů dle užívané návykové látky

Výsledný soubor získaných testů byl rozčleněn do podskupin na základě druhu užívané návykové látky. Tato část popisuje výsledky získané z pozorování testů těchto podskupin.

6.1.1 Skupina žen závislých na alkoholu

Jedná se o nejpočetnější skupinu, z celého vzorku tvoří téměř nadpoloviční většinu.

Barevné pojetí testu touto podskupinou je značně vyvážené. V celém souboru testů jsou využity převážně základní barvy /červená, žlutá, modrá/ a jejich přímé odvozeniny /oranžová, zelená, hnědá, fialová/. Mezi nejčastěji využívané barvy patří v tomto pořadí: hnědá, žlutá, zelená, modrá, oranžová a červená. Typická je nižší sytost barev, užití barvy působí vybledlým, jemným až éterickým dojmem. V celém souboru je zastoupena většina barev, ale v rámci jednotlivých testů jsou některé barvy absenční. Nejméně častá je pak barva černá, pomínu-li tužku jako variantu černé. Pokud je tužka u této skupiny náhradou černé pastelky, jde pravděpodobně o paralelu nízké sytosti barvy, neboť prostřednictvím tužky je černá demonstrována s menším důrazem.

Užité motivy vzhledem k poměrně velké skupině se zdají být málo různorodé. Motivы se často opakují, například motiv květiny se u čtverce č. 1 vyskytuje v jedné třetině případů, ještě častější je motiv domu u čtverce č. 6, motiv slunce u čtverce č. 8 či motiv hradby

u čtverce č. 3. Zastoupení motivů spadá do živé i neživé složky přírody. Objekty z živé přírody se nejčastěji vyskytují u čtverce č. 1, 2, 7 a částečně i u čtverce č. 3 a 8. Naopak čtverec č. 4., 5. a 6 je výsadně zastoupen neživou přírodou. Jde pravděpodobně o souvislost s archetypální výzvou čtverců, kdy živá příroda je spojována s výzvou, která symbolizuje sebepojetí či vztah já-ty a neživá příroda se vyskytuje u výzvy související s řešením nějakého problému.

Pro práci s prostorem jednotlivých čtverců je u této podskupiny charakteristická tvorba samostatných objektů, zatímco uvedení dalších souvislostí a vytvoření konkrétního prostoru je minimální. Vyskytuje se u pouhých 20 polí z celkových 144, jde tedy o 14% zastoupení. Poskytnutý prostor je tedy využit opravdu sporadicky. Zajímavé je též, že většina čtverců ačkoliv je výzva umístěna v různé části pole, je dotvořena do centrální kompozice, tedy že dokreslený objekt je umístěn na střed čtverce.

V první trojici je nejčastěji dokreslen čtverec č. 1, nastolující otázku sebepojetí jedince. Mezi prvními třemi se objevuje ze 78 % a přímo na první pozici pak v 61 % případů. První trojice je dále zastoupena čtvercem č. 3 ze 44 % a čtvercem č. 2 z 39 %. Přednostně jsou tedy řešena pole související s vývojovou energií a se vztahem jedince k okolí. Naopak odsouvány jsou čtverce č. 7, č. 6 a č. 5. Procentově jde o převahu 72%, 39% a 39%. Odsouvány jsou témata, která souvisí s představou partnerského svazku, se schopností integrace vnitřního a vnějšího a s dynamikou překonání napětí.

6.1.2 Skupina žen závislých na tvrdých drogách

Jde o druhou nejpočetnější skupinu, přesto již méně četnou oproti skupině předešlé.

Barevným zpracováním testu je opět skupina ve svém celku jednotná. Opět jsou užívány základní barvy a jejich odvozeniny.

Nejčastěji se v následujícím pořadí objevuje: hnědá, žlutá, oranžová, zelená, modrá a červená. Barvy jsou aplikovány v plné sytosti, často působí až zářícím dojmem. Efekt plné sytosti barvy je způsoben vyšším přitlakem na tužku, ale vliv má i kombinace barev, ženy z této skupiny často využívají tzv. komplementární barvy, kdy jsou vedle sebe aplikovány dvě barvy, které spolu vytváří maximální kontrast.

Rozmanitost motivů se liší v rámci jednotlivých čtverců. S opakováním se setkáme nejvíce u pole č. 8, kde je nejčastějším reprezentantem slunce, a to v poměru 6 : 10, dále u čtverce č. 1, který je ze 40 % zastoupen motivem květiny a stejné zastoupení má i motiv domu u čtverce č. 6. Naopak téměř bez opakování volby motivu je pole č. 2.

Celkový prostor čtverce je opět téměř opomíjen, převážná většina výzev je dokreslena samostatným objektem, alespoň částečné vyplnění plochy čtverce se objevuje z 24 %.

V postupu řešení je mezi první trojicí nejčastěji čtverec č. 1, č. 8 a č. 3. Přičemž v polovině případů se čtverec č. 1 vyskytuje na první příčce, ostatní se nacházejí na druhé či třetí pozici, pouze v jediném testu se čtverec č. 1 vyskytuje až na páté pozici. Čtverce č. 3 a č. 8 jsou v první trojici zastoupeny z 60 % a 70 %. K aktuálně řešeným tématům této skupiny tedy patří vztah k sobě, sebedůvěra, dále schopnost vazby, případně zvýšená potřeba ochranné vazby a také aktivita, snaha po výkonu. Naopak v poslední trojici v postupu dokreslování výzev se v 80 % případů nachází čtverec č. 6 a v 60 % případů čtverec č. 2. Jde o archetypální výzvy související s volbou spojení či rozdělení, v případě řešení ke konci vypovídá o dobré afektivní adaptaci. Druhou upozaděnou výzvou je znak symbolizující citovou rezonanci vůči okolí, v případě odsunutí v pořadí vypovídá o potlačování citů a obavách z vlastního citového světa.

S postupem vypracování testu souvisí pravděpodobně závěrečné posouzení „nejlepšího“ a „nejhoršího“ pole, neboť záporné

označení se často objevuje právě u polí vypracovaných v rámci poslední trojice.

6.1.3 Skupina žen závislá na vícero látkách

Jde o nejméně zastoupenou skupinu a také „nejmladší“ skupinu, neboť skupinu reprezentují ženy do 30 let, kromě jediné výjimky.

Barvené zpracování testu této skupiny je značně úsporné. Respondenty při dokreslování výzev využívají v převážné většině pouze tužku. Využití barvy při dokreslení výzvy se vykytuje v pouhých 34 %. Pořadí preference barev i přes sporadické užití je následující: oranžová, modrá, hnědá + zelená a žlutá. Charakteristickým rysem této skupiny je také roztřesená a přerušovaná linie tahu tužky.

Motivy se opakují zejména u čtverce č. 5, kde se z 71 % objevuje pracovní nářadí jako hrábě, lopaty, apod.. Ostatní pole jsou volbou motivu kreativní, výjimečně dochází ke shodě. Vliv zde jistě hraje četnost skupiny, v případě větší četnosti by pravděpodobně docházelo k opakování motivů častěji.

V rámci celé skupiny dochází k minimálnímu zaplnění plochy čtverce. Převážně jde o samostatné objekty, které se liší svojí velikostí, některé zabírají větší část čtverce jiné jen zlomek plochy. O dokreslení okolí objektu, tedy vytvoření konkrétního prostředí se pokouší 2 respondentky alespoň u několika výzev, přesto se jedná o pouhou 7% variantu práce s prostorem.

V pořadí je upřednostňován čtverec č. 8, a to v poměru 5:7. V první trojici se z 57 % objevuje také pole č. 2. Přednostně jsou tedy řešena pole vztahující se svojí symbolickou výpovědí k pojetí Já a vztahu, Já vůči okolí. Naopak v poslední trojici se také z 57 % nachází čtverec č. 3, který souvisí s vývojovou energií a takto upozaděn v řešení vypovídá spíše o pasivitě.

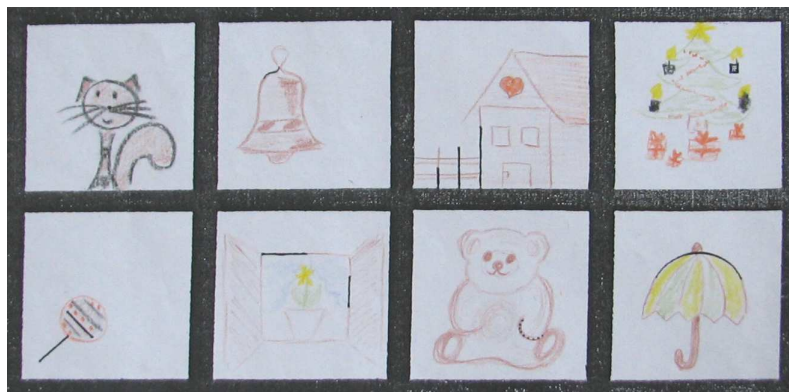
Opět je zde souvislost pořadí zpracování a závěrečného ohodnocení polí. Čtverec č. 8, který je upřednostňován v pořadí dokreslování, je také častěji kladně hodnocen.

6.2 Barevnost

V této části se práce zaměřuje nejen na vypořádání odpovědi na výzkumnou otázku, ale snaží se o posouzení barevné složky testu obecně. Při vyhodnocování barevnosti byla brána v úvahu následující hlediska: Jak působí každý test ve svém celku, zda se vyskytují v rámci některých polí významné barevné odlišnosti či působí uceleně. Dále byla srovnávána barevnost v rámci tří skupin dle návykové látky. Zároveň došlo k meziskupinovému srovnání. Z pozorování vyplynulo následující:

Nejvýznamnější rozdíly se ukázaly porovnáním testů mezi jednotlivými skupinami. Barevným zpracováním nejvíce vybočuje skupina žen závislých na kombinaci návykových látek. Celá skupina využívá pro zpracování v převaze pouze tužku a barvu uplatňuje minimálně. Ve dvou případech ze sedmi je dokonce použita pouze tužka. Takovéto projevy se v rámci zbylých dvou skupin nevyskytují vůbec. Roli zde však může hrát i věk žen v této skupině. Neboť 6 ze 7 žen této skupiny spadá do věkové hranice mladé dospělosti a upřednostňování tužky tak může souviset se vzdorem či neochotou na sebe něco prozradit.

Skupina alkoholiček a skupina užívající tvrdé drogy využívá obdobnou paletu barev. Častěji se objevuje hnědá barva, a to opakovaně v 3/4 testů. Stejně tak žlutá je v 64 % opakovaně užívána.

Obr. 1 - Ukázka preference hnědé a žluté barvy

Obě skupiny převážně využívají základní barvy a jejich přímé odvozeniny. Jen občas se doplňkově vyskytují odstíny těchto základních barev. Rozdíl, který lze shledat mezi těmito skupinami je sytost barev. Barvy, jež v testu používají ženy s kombinací návykových látek, jsou výrazné svou sytostí, v některých případech působí až reflexním dojmem, zatímco ženy závislé na alkoholu používají tlumenou barevnost. Ačkoliv měly obě skupiny k dispozici tytéž pastelky, u alkoholiček výsledné kresby působí křídovým dojmem.

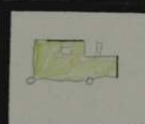
Z celkového souboru testů, jsou-li pominuty odchylky v sytosti barev, použily všechny ženy adekvátní barevnost. Nevyskytly se významné rozdíly v barevném pojetí jednotlivých polí, jednotlivé testy působily vyváženým celkovým dojmem. Jen v několika málo výjimkách se vyskytlo zpracování jednoho až dvou polí pouze tužkou, zatímco ostatní pole byla zpracována barevně. Jednalo se však o ojedinělé případy, proto nebyly brány v úvahu jako charakteristický projev vzorku.

6.3 Motivy kreseb

Zde bylo sledováno, jaké motivy lze najít v jednotlivých čtvercích a zároveň zda ztvárněné motivy odpovídají reálným objektům. V tabulce č. 2 jsou uvedeny pro přehled motivy, jež se v testech objevují více než desetkrát.

V souboru motivů byly shledány výhradně reálné objekty a nevyskytlo se ani nereálné zpracování skutečného objektu. Byla zjištěna opakovaná volba motivů u následujících polí. Ve čtverci č. 1 se v 37 % případů objevuje motiv zvířete, přičemž z 31 % volí motiv zvířete skupina žen závislých na alkoholu. Dalším upřednostňovaným motivem tohoto čtverce je motiv květiny, který se objevuje v 34 %. U čtverce č. 3 je v 31 % vyobrazována hradba. Nápadnější preference motivů se dále vyskytuje u čtverce č. 5, kde se v 57 % vyskytuje motiv pracovního nástroje. Ve čtverci č. 8 se vyskytuje dokonce 51% preference motivu slunce.

Veškeré motivy objevující se v testech spadají do živé i neživé přírody. Zastoupení motivů z živé přírody je charakteristické zejména pro čtverec č. 1, 7, 2 a 3., a to v tomto pořadí odstupňovaném čestností zastoupení živoucích objektů. Životnost motivů je přičítána právě polím s výzvou, která souvisí s pojetím Já, ať už jde o sebepojetí, vztah Já-Ty, vývojovou energii či se zabývá představou partnerského svazku. Proto je pravděpodobně snadnější do těchto polí dosadit motiv z živé přírody. Zatímco neživá příroda zastupuje zejména pole č. 4, 5 a 6, která řeší nějaký problém, je potřebné nějaké řešení či rozhodnutí a je tedy spíše na místě volba z neživé přírody.

Zastoupení motivů					
	alkohol	tvrdé	kombinace	celkem	
Květina	13	10	5	28	
Obydlí	14	9	5	28	
Zvíře	17	3	1	21	
Slunce	12	6	2	20	
Náradí	8	5	7	20	
Dopravní prostředek	12	1	2	15	
Obličej	6	5	2	13	
plot, hradba	9	3	1	13	

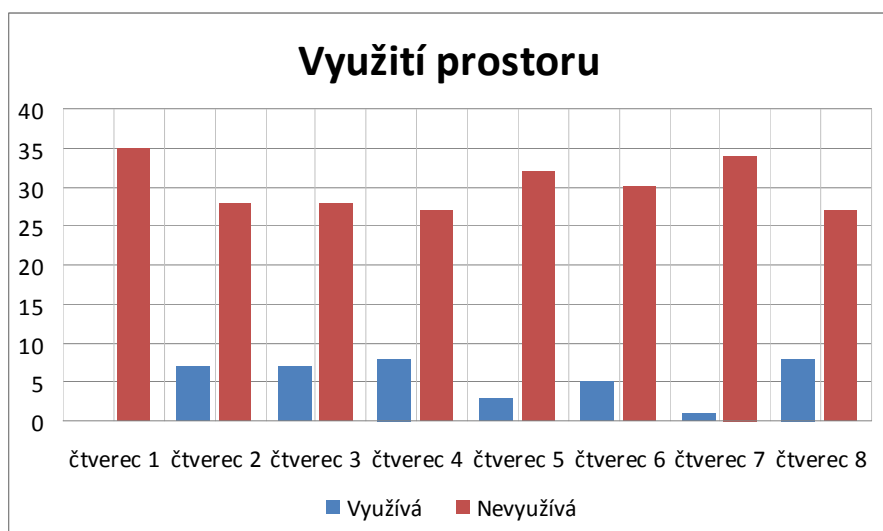
Tabulka č.2 – Zastoupení motivů

6.4 Využití prostoru

V získaném souboru je převážně nevyužit prostor jednotlivých čtverců. Ojedinele se objevuje zpracování, kdy je motiv čtverce zahrnut do kontextu, vykreslen s možnými souvislostmi. Tuto možnost respondentky téměř nevyužívají. Jakoby měli možnost mluvit a vyjadřovali se pouze jednoslovně. V testech jde převážně o „jednorázové“ sdělení, kdy odpovědí na výzvu je samostatný objekt. Jde o způsob, jímž je řešeno 86 % všech polí. Zpracování, kdy se

objevují alespoň další souvislosti, či je zaplněno pole celé, se vyskytují spíše ojediněle, v pouhých 14 %. Tedy z celkových 280 polí je prostor využit v pouhých 39 čtvercích. Přičemž u čtverce č. 1 není prostor využit ani v jediném případě. Jelikož čtverec č. 1 souvisí se sebepojetím, mohl by způsob dokreslení samotného objektu souviset s vnímáním sebe jako jedinečného subjektu. Ale také by zde mohla hrát roli schopnost uplatnění probandek, nakolik dokáží využít prostor pro sebe.

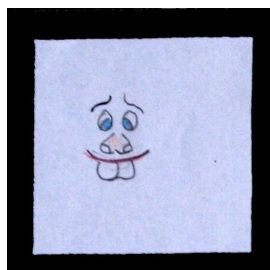
Využití prostoru u všech polí je zpřehledněno grafem č. 1.

Graf č. 1 – Využití prostoru

Obr. 2 – Využití
prostoru plochy

Obr. 3 – Samostatný
objekt

Obr. 4 – Využití
poloviny prostoru

6.5 Pořadí polí

Pořadí polí je důležité v souvislosti s archetypálním spojením výzev. Proto je u souboru testů sledováno, zda jsou některá pole upřednostňována či odsouvána při vypracování. Na základě zjištění lze pak usuzovat o aktuálně řešených tématech a naopak o tématech nejvíce potlačovaných.

V 77 % případů se mezi první trojicí zpracovaných polí objevuje čtverec č. 1. Přičemž na první pozici připadá 54% výskyt. Naopak pouhý 7% výskyt připadá na pole poslední trojice. Jediná respondentka dokresluje pole jako poslední. Jde tedy o poměrně významnou převahu v upřednostňování tohoto pole. Obdobně je v pořadí preferován čtverec č. 8. V první trojici se vyskytuje z 66 %, zatímco v závěrečné trojici se vyskytuje z 20 %.

Dále bylo zjištěno upozaděné řešení čtverce č. 6 a čtverce č. 7. V poslední trojici se č. 6 vyskytuje z 63 % a č. 7 z 54 %. Oba čtverce současně se objevují na závěrečných třech pozicích z 37 % případů. Též čtverec č. 5 se vyskytuje z 37 % spíše na pozdějších pozicích vypracování. Obdobně lze vypožorovat častější výskyt čtverce č. 2 a čtverce č. 3 na předních pozicích v řešení. Nejde již ovšem o tak výraznou převahu.

Vzhledem k preferovaným či naopak odsouvaným čtvrcům v pořadí řešení testu vychází jako aktuálně řešené téma sebepojetí - tedy pravděpodobně hledání a vnímání sebe sama a také téma potřeby ochrany, bezpečí. Naopak jako latentní vychází téma schopnosti integrace vnitřní – vnější a představy partnerského vztahu.

6.6 Reakce na výzvu

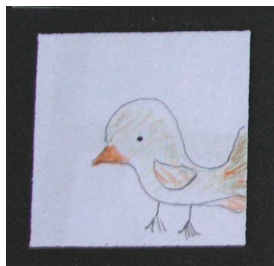
Jakým způsobem je reagováno na výzvu /započatý útvar/ je zaměřením této kapitoly. Je sledováno, zda se vyskytnou reakce, jež popsal již Wartegg. Jde o překrytí, zanedbání, zahrnutí a perseveraci.

Dále je sledováno, zda výzva je začleněna jako hlavní motiv či je pouhou součástí nebo pouhým detailem.

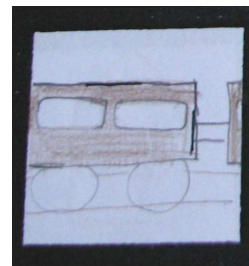
V získaném souboru bylo nejčastější reakcí zakomponování předkresleného prvku. V 34 % případů šlo o součást, jež tvoří například část kontury kresby. V 33 % tvořila výzva detail v kresbě a ve 25 % případů byla naopak hlavní součástí obrazce.

Obr. 5 – Hlavní součást kresby

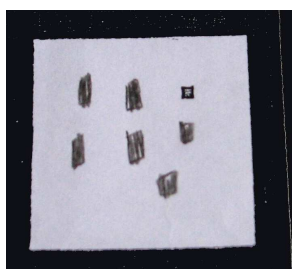

Obr. 6 – Detail v kresbě

Obr. 7 – Součást kresby

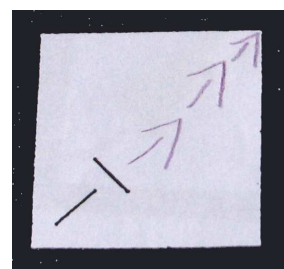
Vyskytly se též reakce uváděné Warteggem. Reakce zanedbání^x a zahrnutí^{xi} se vyskytly zcela ojediněle, a to každá u pouhých osmi výzev z celkových 280. Častěji se vyskytuje překrytí a perseverace znaku. Jde již o 12% a 17% výskyt. Přičemž perseverace se u této výzkumné skupiny vyskytla převážně u čtverce č. 2 a čtverce č. 4 a překrytí je pak nejčastější u čtverce č. 5.

Obr. 8- Perseverace

Obr. 9 – Překrytí

Obr. 10 – Zanedbání

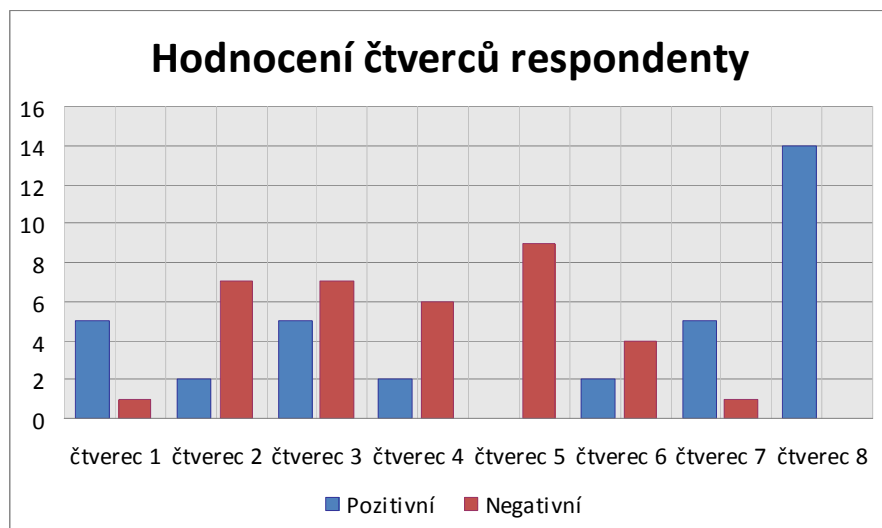
^x nedotčení se výzvy

^{xi} znak postrádá smysl

Obr. 11 - Zahrnutí

Do této části vřazuji též zjišťování, která pole respondentky označují při závěrečném zhodnocení pozitivně či negativně, neboť předpokládám, že je zde souvislost s archetypální výzvou. Zjištěna byla značná variabilita, kdy čtverec je vícekrát označen pozitivně i negativně zároveň. Významnější preference se vyskytla u pozitivního označení čtverce č. 8, a to ze 40 %. Zároveň se u tohoto čtverce nevyskytlo negativum od žádné respondentky. Negativně byl častěji označován čtverec č. 5, jde o 26% převahu a opět se u tohoto čtverce nevyskytuje opačné hodnocení. Zbylá označení jsou již značně rozmanitá. Celkový přehled je uveden v tabulce č. 3.

Tabulka č. 3 – Hodnocení čtverců respondenty

7 Souhrn výzkumné studie a diskuze

V následujícím výčtu dojde k souhrnu získaných výsledků a bude postupně zodpovězena hlavní výzkumná otázka: Jak budou zpracovávat ženy s diagnózou závislosti barevnou modifikaci Warteggova kresebného testu?

Mám-li zhodnotit obsahové hledisko testu u získané skupiny závislých žen, vnímám rozmanitost vyskytujících se motivů jako poměrně chudou. Veškeré motivy, jež se v testu objevily, se dají shrnout do několika kategorií. Srovnám-li získané výsledky s bakalářskou prací Žanety Říhové, která zadávala stejný test pacientům s psychiatrickou diagnózou, konkrétně s diagnózou deprese, jeví se motivy v rámci jejího vzorku mnohem rozmanitější. Tato nevelká pestrost motivů by mohla mít paralelu v nižší tvořivosti, kreativitě jako obecném jevu této skupiny.

Dále k sumarizaci výsledků. **Bylo shledáno časté opakování stejného motivu u čtverce č. 1, č. 3, č. 5 a č. 8.** Čímž je zodpovídána první výzkumná podotázka, jež se dotazovala typického zpracování některého ze čtverců.

Nejvýraznější preferencí byl motiv nástroje u čtverce č. 5, objevující se z 57 %. Jedná se o čtverec zaměřující se na schopnost probanda řešit konfliktní situaci. Vzhledem k velmi časté volbě ostrých až agresivních předmětů, např. hrábě, lopata, meč, bych hledala souvislost s možnou nižší frustrační tolerancí. A to na základě teorie J. Dollarda, jež tvrdí, že k agresivním projevům dojde, jsme-li frustrováni. Bez ohledu k mé interpretaci se čtverec č. 5 též často objevuje až na závěrečných pozicích v postupu řešení a také je častěji v závěru ženami označován jako nejméně povedené pole. Proto bych toto pole vnímala jako významné téma pro danou skupinu, možná poukazující na odsouvaný problém v oblasti ovládání a přizpůsobení se.

Dalším preferovaným motivem bylo slunce, objevující se u čtverce č. 8. Toto pole reprezentuje otázku bezpečí, harmonie a klidu. Možným závěrem by mohla být vyšší potřeba harmonických podmínek. Neidyllické podmínky pak mohou být vnímány negativně. Je tedy možné, že jedinec v takových podmínkách má již předem negativní postoj k situaci, což se může promítnout do všech oblastí života.

U čtverce č. 1 je skupinou preferován motiv zvířete a motiv rostliny. Jde o pole související se sebepojetím, a tedy preference živoucích objektů se dá předpokládat. Nicméně též by se dal motiv zvířete interpretovat jako možný reprezentant pudů, tedy tvor dožadující se okamžitého uspokojení primárních potřeb. V tomto možném symbolickém přirovnání je možné hledat souvislost s neschopností závislého jedince odolat bažení. Jinou možností výkladu motivu zvířete u pole souvisejícího se sebepojetím je, že jelikož se jedná nejčastěji o domácí zvíře, je možné usuzovat o určitých vlastnostech a potřebách jako: potřeba zázemí, péče, podřízení se, ale zároveň i částečné volnosti. Obdobné charakteristiky platí i pro motiv květiny.

U čtverce č. 3 je typickým zpracováním motiv hradby. Jde o pole zaměřující se na vývojovou tendenci respondenta. Motiv bariéry lze tedy interpretovat jako neschopnost změny, aktivity, energie, ale i zablokování se. Tato bariéra vývojové tendence vypovídá o nižší míře sebeaktualizace a souvisí i s výčtem častých vlastností závislých osob uváděný Skálou /1988/. Jde mimo jiné právě o malou psychickou odolnost vůči neúspěchu či sebepodceňování. Nešpor /2011/ uvádí právě posilování motivace jako jeden z důležitých nástrojů změny v návykovém chování.

S možnou sníženou aktivitou či energií u této skupiny by mohlo souviset i zcela převažující nevyužití celé plochy čtverců. Nejčastějším způsobem práce s plochou bylo jednoprvkové dokreslení výzvy, bez vyplnění zbytku plochy. Lze tedy uvažovat o již zmíněné snížené

aktivitě, tedy neschopnosti využít prostoru pro vyjádření se nebo může jít o určité vytržení z reality, což může souviset s hospitalizací respondentek, ale může vypovídat i o způsobu nazírání na svět.

Též byl shledán shodný způsob postupu řešení testu.

V 77 % případů se objevuje čtverec č. 1 v první trojici při postupu řešení. Obdobná preference je i u čtverce č. 8, který se zde objevuje z 66 %. Na opačném konci postupu řešení, tedy v poslední trojici, se v hojném počtu vyskytují čtverec č. 6 a č. 7. Jde o 63% a 54% zastoupení. Tyto výsledky zodpovídají druhou výzkumnou podotázku, která předpokládá odsunutí čtverců zabývajících se napjatou volbou řešení na závěrečné pozice. Právě čtverec č. 6 nastoluje otázku rozhodnutí spojení či odloučení vnitřního a vnějšího. Navíc v kombinaci s odsunutím čtverce č. 7 nastolující otázku představy partnerského vztahu. Otázkou by mohlo být, jak ženy v této skupině vnímají meze. Tedy kde je Já, kde Ty, nakolik přesouvají odpovědnost na druhé, apod.. Že se jedná o problémová témata poukazuje i fakt, že nežli jsou řešena, je nejprve navozena příjemná, uklidňující atmosféra prostřednictvím pole č. 8, které je má pravděpodobně dostatečně připravit na následné náročné situace. Dle Brönimanna první tři zpracované čtverce ukazují na aktuálně řešenou problematiku, zatímco poslední tři čtverce vypovídají o nejvíce potlačovaných problémech. Zde by mohla být souvislost s odsouváním pole č. 7, vztahujícímu se k partnerství a faktem, že častou příčinou alkoholismu žen, jak uvádí Trávníčková, jsou právě problematické partnerské vztahy a zklamání v nich.

S pořadím souvisí reakce na výzvu. Respondentky převážně reagovaly využitím výzvy, zakomponováním do motivu, méně často překrytím či perseverací znaku a jen zcela výjimečně se objevovala reakce zanedbání či zahrnutí. Reakce na výzvu by mohla mimo jiné souviset i s fází procesu léčby, jestliže se objevovaly různé reakce. Například reakce zanedbání či zahrnutí by mohla souviset například se soudně nařízenou léčbou a tedy neochotou závislé ženy měnit životní

styl. Překrytí by mohlo odpovídat stavu, kdy klientka popírá svůj problém a perseverací by pak mohla žena setrvávat ve svých stereotypch. Začlenění výzvy by pak mohlo být správnou cestou v procesu léčby.

Barevné zpracování testu může vypovídat o aktuálním prožívání respondentů, ale též může být interpretován symbolický význam barev. Proto bych získané výsledky sledující barevnost srovnala s Lüscherovým barevným testem. **V získaném vzorku se ukazuje značná preference žluté a hnědé barvy.** V pojetí Lüscherova barevného testu vypovídá preference hnědé barvy o potřebě fyzického a smyslového uspokojení a tendenci vyhnout se situacím, které způsobují nepohodu. Preference žluté barvy pak ukazuje na tendenci oprostit se, vymanit se z běžných či závažných konfliktů a je vždy spojena se zaměřeností na budoucnost. Díky této symbolické barevné mluvě získáváme tendenci k možnému „únikovému“ chování, jež by mohlo být charakteristické této skupině. Potvrzením by mohlo být i právě odsouvání řešení polí s napjatou volbou, tedy odsouvání problémů.

V barevnosti se projevily největší rozdíly v rámci podskupin vzorku. Pravděpodobně zde hraje roli druh užívané návykové látky. Například pro skupinu závislou na tvrdých drogách, reprezentovaných nejčastěji pervitinem, je typická kontrastnost a svítivost barev, což by mohlo souviset s povzbuzujícím účinkem a zvýšenou bdělostí způsobenou drogou. Pravděpodobně po aplikaci drogy došlo k větší vnímavosti vůči podnětům. Tato zkušenost může být příčinou zvýrazněné barevnosti v testu. Obdobou je naopak snížená sytost barev u žen závislých na alkoholu, což je droga působící tlumivě a částečně až anesteticky. Pro skupinu užívající kombinaci drog je charakteristická redukce barev, převaha kresby tužkou a roztřesenost linie, to by mohlo být výpovědí o možných organických poškozeních mozku způsobených právě kombinací drog a jejich zvýšeným rizikem na lidský organismus.

Shrnu-li **pole, na které je v testu nejrozličněji a opakovaně poukazováno**, tak se jedná o pole **č. 1, č. 8 a č. 5**. Pozornost na sebe poutají volbou motivu, pořadím dokreslení i pozitivním či negativním označením. Jedná se tedy o pole významná pro tuto specifickou skupinu.

8 Závěr

Práce je věnována mapování charakteristických projevů žen s diagnózou závislosti v barevné modifikaci Warteggova kresebného testu. Zároveň se pokouší o možné interpretace zjištěných výsledků. Jedná se o pouhé úvahy, vzhledem k malému výzkumnému vzorku a také vzhledem ke krátkodobé zkušenosti s testem.

Teoretická část uvádí do problematiky závislosti, specifikuje ženskou závislost a zabývá se osobnostními faktory vzniku závislosti. Zároveň stručně charakterizuje Warteggův kresebný test. V praktické části jsou sledovány charakteristické projevy žen závislých na alkoholu a jiných návykových látkách v barevné modifikaci WZT.

Důvodem volby tohoto testu je, že mapuje osobnost, ale i aktuální stav prožívání jedince. Proto myslím, že zejména pro terapii závislých jedinců má tento test značnou výpovědní hodnotu. Z výzkumu vyplynuly určité charakteristické projevy u získané skupiny jako: preference určitého pořadí, motivů, barev, ale i odlišnosti v práci s barvou v rámci podskupin. Byla zjištěna pole, na která je v testu často poukazováno a jsou tedy pravděpodobně významnými tématy této specifické skupiny. Mohlo by s nimi být dále nakládáno právě například v terapii. Bohužel se pro práci podařil získat poměrně malý vzorek, lze tedy těžko výsledky považovat za signifikantní. Nicméně myslím, že pokud by se podařilo získat větší vzorek, byla by získaná data významnější. Následně by byla využitelná při terapii. A pokud by byl test zadán jedinci opakovaně v průběhu léčby, jistě by byla patrná dynamika vývoje či stagnace léčby.

9 Seznam použitých zdrojů

- [1] Balcar, K.: Úvod do studia psychologie osobnosti, SPN 1991, Praha, ISBN 80-7178-035-9
- [2] Bergeret, J.: Toxikomanie a osobnost, Victoria publishing, Praha 1995, ISBN 80-7187-003-X
- [3] Cohen, R.: Nejčastější psychické poruchy v klinické praxi, Portál, Praha 2002, ISBN 80-7178-497-4
- [4] Edwards, G.: Záhadná molekula, NLN, Praha 2004, ISBN 80-7106-696-6
- [5] Heller, J., Pecinová, O., a kol.: Závislost známá neznámá, Grada, Vyšší Brod 1996, ISBN 80-7169-277-8
- [6] Heller, J., Pecinová, eds.: Pavučina závislosti, Toga, Praha 2011, ISBN 978-80-87258-62-0
- [7] Hosek, J.: Sám proti alkoholu, Grada, Praha 1998, ISBN 80-7169-624-2
- [8] Marhulová, J., Nešpor, K.: Alkoholici, feťáci a gambleři, Empatie, Praha 1995, ISBN 80-901618-9-8
- [9] Nechanská, B., Mravčík, V., Šťastná, L., Brožová, J.: Uživatelé alkoholu a jiných drog ve zdravotnické statistice od roku 1959, Úřad vlády České republiky 2011, ISBN 978-80-7440-048-3
- [10] Nešpor, K.: Návykové chování a závislost, Portál, Praha 2011, ISBN 978-80-7367-908-8
- [11] Nešpor, K.: Alkoholici, feťáci a gambleři, Empatie, Praha 1995, ISBN 80-901618-9-8
- [12] Plháková, A.: Učebnice obecné psychologie, Academia, Praha 2007, ISBN 978-80-200-1499-3

- [13] Řehan, V.: Závislost na alkoholu a jiných drogách- psychologický přístup, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 1994, ISBN 80-7067-359-1
- [14] Skála, J.: ...až na dno!?, Avicenum, Praha 1988, ISBN 08-045-88
- [15] Skála, J.: Alkohol a jiné (psychotropní) drogy: abuzus a závislost, Avicenum, Praha 1986, ISBN 08-090-86
- [16] Smékal: Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadle vědomí a jednání, Barrister & Principal, Brno 2009, ISBN 978-80-87029-62-6
- [17] Šípek, J.: Projektivní metody, 1. vydání, ISV nakladatelství, Praha 2000, ISBN 80-85866-53-6
- [18] Trávníčková, I.: Specifické aspekty zneužívání drog u žen, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 2001, ISBN 80-86008-92-4
- [19] Velterová, E.: Modifikace Warteggova kresebného testu pro diagnózu a terapii, nepublikovaná skripta, Ateliér arteterapie PF JCU, České Budějovice 1994.
- [20] Wartegg, E.: Diagnostika vrstev- kresebný test /WZT/- Úvod do experimentální grafoskopie, 1953, nepublikovaný překlad PF JCU.
- [21] Žehán, V.: Závislost na alkoholu a jiných drogách- psychologický přístup, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 1994, ISBN 80-7067-359-1

Internetové zdroje:

www.uzis.cz

www.czso.cz

www.unodc.org

10 Seznam příloh

Příloha č. 1: Záznamový arch WZT

Příloha č. 2: Warttegova charakteristika znaků

Příloha č. 3: Archetypální výpověď znaků dle Evy Vetterové

Příloha č. 4: Ukázky zpracovaných testů

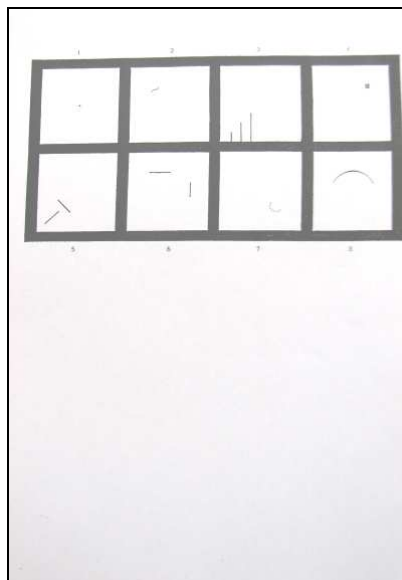
Příloha č. 5: Nejčastější motivy: *Skupina závislá na alkoholu*

Příloha č. 6: Nejčastější motivy: *Skupina závislá na tvrdých
drogách*

Příloha č. 7: Nejčastější motivy: *Skupina závislá na
kombinaci drog*

11 Přílohy

č. 1: Warteggův kresebný test / zmenšený arch/

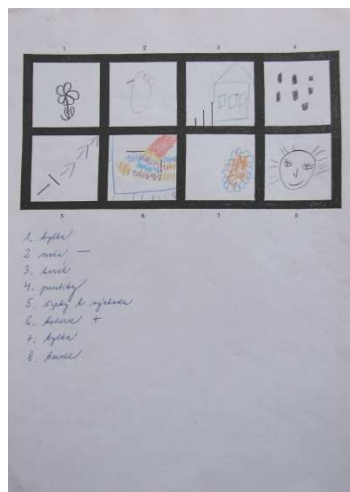
č. 2: Warttegova charakteristika znaků

1	● jemné, organické, nepatrné, přesto určité (pozici ve středu)
2	~ organicky uvolněné citové hnutí nebo vzrušení
3	dynamické prodlužování vertikály, architektonické rozdělení prostoru
4	■ hranatost, temnota, tíže
5	↘ dynamika při současném překonání momentu napětí
6	└─ rozhodnutí, zda spojit či rozdělit
7	••• vcítění do jemného rozčlenění
8	⤿ harmonické uzavření, zaokrouhlení

č. 3: Archetypální výpověď znaků dle Evy Vetterové

	Otázka	Odpověď
1	● Jak proband nevědomě vnímá svůj střed osobnosti, své Já, jak se prezentuje svému okolí	např: sebejistota - nejistota nepatrnost extraverze - intraverze vyzrálost - zranitelnost, strach, nezralost, naivita soběstačnost - závislost agresivita - deprese
2	~ Jaká je citově zabarvená rezonance na okolí, na jiné osoby, Já ve vztahu k Ty	lehce vyvolatelná rezonance - strohost přístupnost - nepřístupnost závaznost - nezávaznost spontánnost - sebeochranné odmítání, útlum
3	III Jaká je schopnost nasadit "vývojovou energii"	ctižádost - stagnace odvaha - strach postoupit dopředu progrese - regrese správné, postupné nasazování - sebepřeceňování / nedostatek trpělivosti nebo zkušenosti
4	■ Jaký je hlavní, zatěžující problém, pramen strachu a komplexů, "Kámen úrazu"	konkrétní odpověď - nedostatečná intuice v tomto bodě snaha problém/strach/ všeobecně rozmělnit, oslabit
5	/ Jaká je schopnost řešit problémy a konfliktní situace	praktické řešení - neschopnost tohoto obrácení této energie na venek - proti sobě blokády, nerealistické představy a přání
6	┌ Jaká je schopnost integrace vnější a vnitřní	konkrétní možnost - nemožnost integrace (ev. schizoidie)
7	⋯ Jaká je představa partnerského svazku a jeho významu na erotické (nikoli primérně sexuální) úrovni	schopnost vyváženého "dávat-přijímat" - egoistické narcistické zaměření jemnost - hrubost komplexní odpovědi
8	⤿ Za jakých okolností se cítí proband v bezpečném klidu, ochráněn	všeobecné odpovědi-specifické

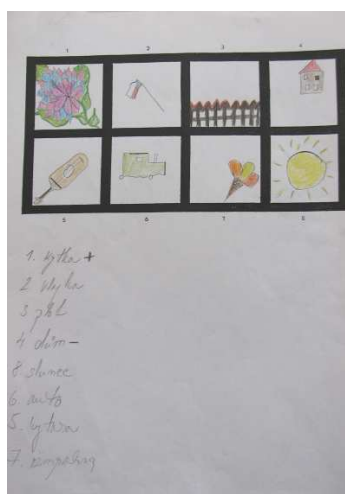
č. 4: Ukázky zpracovaných testů

a. závislost na vícero látkách

b. závislost na drogách

c. závislost na alkoholu

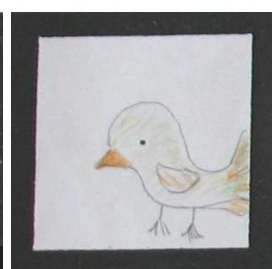
č. 5: Nejčastější motivy: *Skupina závislá na alkoholu*

a. motiv květiny

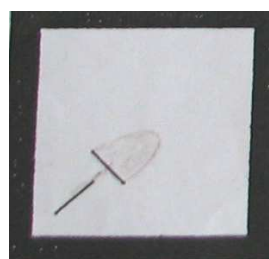
b. motiv obydlí

c. motiv zvířete

d. motiv slunce

e. motiv nářadí

č. 6: Nejčastější motivy: *Skupina závislá na tvrdých drogách*

a. motiv květiny

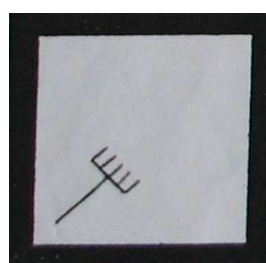
b. motiv obydlí

c. motiv zvířete

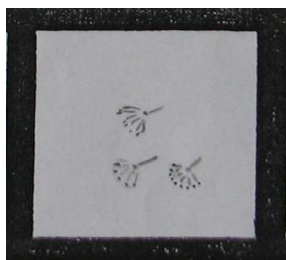

d. motiv slunce

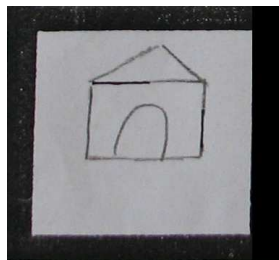

e. motiv nářadí

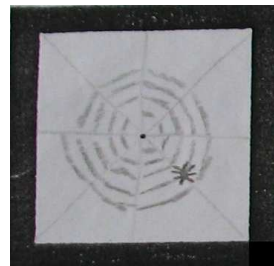
č. 7: Nejčastější motivy: *Skupina závislá na kombinaci drog*

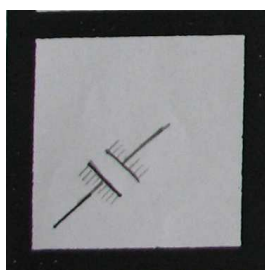
a. motiv květiny

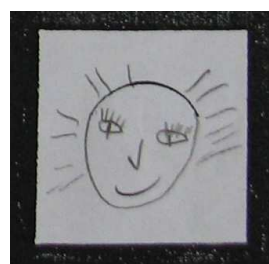
b. motiv obydlí

c. motiv zvířete

d. motiv nářadí

e. motiv slunce